

آسیبشناسی سبک نگارشی عربی در متون فلسفی (مطالعه موردی نه‌ایة الحکمة اثر علامه طباطبائی)

میترا علیشاهی¹

چکیده:

زبان عربی به عنوان یکی از مولف‌های فرهنگی تمدن اسلامی شاخص‌ترین عامل وحدت میان مسلمانان است. این زبان رسمی در سیر تاریخی خود و در قرن‌های اولیه اسلام پس از فتوحات اسلامی و بادروردیدن مرزهای جغرافیایی به ایران راه یافت. بهره‌مندی ایرانیان از زبان رسمی عربی در آثار خود، نقطه عطفی در بسط و توسعه این زبان محسوب می‌شود تا بدانجا که خودنمایی آن در متون مختلف علوم انسانی، قابل اغماض نیست. در اهمیت این زبان پویا همین بس که گفته شده: این زبان به کشور یا قوم خاصی منتسب نمی‌شود، بلکه انتساب آن به همه امت اسلامی است، امتی که تمدن اسلامی، مسلمانان را با هر ملیت و قومیتی گرد خویش جمع کرده است، زبانی که عرب را در کنار ایرانی، افغانی، پاکستانی، هندی، امازیغی، مصری و مغربی گرد آورده است و میتوان از زبان عربی به عنوان زبان امت اسلامی نام برد.

در پی گسترش روزافزون زبان عربی در سده‌های نخستین اسلام بسیاری از زبانهای قومی وامدار این زبان شدند و واژگان عربی بسیاری به این زبانها راه پیدا کرد. از همین رهگذر شکل الفبایی زبانهایی مثل فارسی، ترکی، امازیغی و... با الفبای عربی یکسان گشت. هرچند این قرابت، فراگیری این زبان را برای غیر عربزبانان آسانتر کرد، اما از طرفی دیگر باعث تداخل زبانی و فارس‌زدگی برخی متون عربی شد، چرا که ملکه زبان با تغییر واژگان تغییر نمی‌کند. به عنوان مثال بسیاری از کلماتی که ما در زبان عربی استفاده می‌کنیم ریشه عربی دارد ولی معنای آن در طول دوران عوض شده است. بنابراین عربی بودن ریشه کلمه بدین معنا نیست که می‌توان از آن در ساختار جملات عربی - در همان معنی فارسی آن - استفاده کرد. به نظر میرسد برخی از فارس‌زبانان که برای نوشتن آثار خود از زبان عربی بهره برده‌اند از این تداخل زبانی در امان نبوده‌اند و پس از اینکه آثار ایشان به دست خوانندگان عرب‌زبان رسیده این سبک نوشتاری ایشان را نپسندیده و آن را فارسی زده قلمداد کرده‌اند.

در بررسی میدانی برخی آثار فیلسوفان متأخر ایرانی و واکاوی نظر استادان و صاحب‌نظران این حوزه، مشخص گردید که برخی از ایشان نیز از موضوعی که در بالا مطرح گردید برکنار نبوده‌اند و سبک نوشتاری عربی ایشان - علی‌رغم محتوای پر بار و اندیشه‌های ناب و خرد والای ایرانی - نیاز به ویرایش دارد. جستار حاضر در صدد است تا با نظر به جایگاه این زبان مقدس و اهمیت بسترسازی مطالعات بینرشته‌ای، با روش توصیفی - تحلیلی و با تکیه بر دانش زبانی و بلاغی و ساختار صرفی - نحوی اثر مذکور، به صورت موردی سبک نگارشی علامه طباطبائی را در کتاب نه‌ایة الحکمة بررسی کند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد، استفاده از سبک نگارشی عربی نیاز به ملکه زبان دارد، صرفاً دانش زبانی مثل بلاغت یا صرف و نحو پاسخگوی نیاز نویسنده نیست و برای بدست آوردن این ملکه باید در محیط زبان زیست.

کلیدواژه‌ها: آسیبشناسی، زبان عربی، سبک نگارشی، متون فلسفی، علامه طباطبائی، نه‌ایة الحکمة.

¹ دانشجوی دکتری رشته زبان و ادبیات عربی دانشگاه حکیم سبزواری:
mi.alishahi@hsu.ac.ir

